

CARRER DELS ARBRES/13

Juliol/Agost 1980 Museu de Badalona

Centenari de Josep M.ª Folch i Torres

Josep Gual i Lloberes

Cent anys són una pila d'anys, un bon grapat. Aquest any de 1980, s'escau el centenari del naixement de l'escriptor Josep M.ª Folch i Torres. La data és ben llunyana, però el personatge, com aquell qui diu, encara el tenim a tocar.

Possiblement les generacions d'avui tenen una certa ignorància de la seva obra primerenca. Les seves collaboracions literàries a les revistes de començaments de segle resten una mica esvaïdes, com en una mena de nebulosa distant, amb tot però, no deixen de constituir els fonaments a partir dels quals s'anà bastint l'edifici de tota la producció posterior.

I aquestes generacions d'ara sí que tenen notícia i han establert coneixement directe amb l'autor.

Aquest número del CARRER DELS ARBRES dedicat a commemorar el Centenari ha rebut la collaboració escrita d'uns badalonins que per la seva edat no pogueren llegir els contes, les novelletes o les novel·les en l'època en què anaven sortint a la llum. Reafirmo però que el coneixement

que en tenen és ben directe. Perquè precisament en aquest any de 1980, any olímpic, en podem treure un símil. Els escrits de Josep M.ª Folch i Torres ens han estat passats en rellevament com la torxa d'Olimpia, de la mà dels nostres avis i pares i el caliu no s'ha apagat mai.

Fou al seu temps l'autor més llegit de Catalunya i la seva tasca de dignificació de la nostra llengua passa per damunt de bandereries político-socials. Que si fou fundador dels diguem-ne beatífics «Pomells de Joventut» també collaborà amb el setmanari punyent de «La Tralla» i si va dedicar anhels i esforços en la tasca empresa per la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de Montserrat, també seguí les directrius polítiques del Dr. Martí i Julià, i patí l'exili molts anys abans de la maltempada.

Després de la derrota de Catalunya a l'any 1939, emmudí com tants i tants.

Commemorem el Centenari d'un autèntic patriota català.

QUAN JUGÀVEM AL CARRER...

De mica en mica Badalona ha anat creixent i ha canviat la forma de vida tant dels grans com dels petits.

Fa anys passejant pels carrers de Badalona les tardes d'estiu, era freqüent l'estampa de la gent que prenia la fresca asseguts al portal de casa seva, **fent-la petar** amb els veïns o la gent que passava. Mentre, la quitxalla jugava al carrer, un carrer sense asfalt, polsós, que calia regar de tant en tant. I allà la canalla s'esbravava, es pelava els genolls i corria amunt i avall exercitant els músculs i els pulmons. Avui, els infants tenen «color de pis», no poden jugar al carrer perquè el tràfic és continu i els cotxes aparcats els fan nosa. Han de jugar a jocs obligats pels condicionaments de l'espai físic o dels imperatius de la moda televisiva que inculca als nens quines són les joguines més sofisticades que cal demanar. Abans, al carrer, els nens tenien **companys, amics i colles** («Tu no ets dels meus!») i jugaven a un munt de jocs de carrer que avui només es conserven en pobles petits. Qui no recorda la **llúpia** o de jugar a **arrencar cebes**, de jugar a **fet** o a **cuit**, de córrer fent **rodar la rotllana**, els **quatre cantons**, **trencar el filet**, la **gallina cega**, **encomanar mals**, a cavall fort dient: «**Què vols, mà, mànega o colze?**» i allò de «**Cavall fort, aguanta't fort, i quan et cansis digues "fava de burot"**».

D'altres jocs potser no eren tan moguts però precisaven enginy i destresa per a poder guanyar els companys. L'estampa dels nens jugant a **bals** o a **frendi** al carrer sovintejava, així com la de les nenens al portal jugant amb les multicolors **agulles de picar**. Tant els uns com les altres exhibien les seves bales («**Òndia, quina truca més lluent que té en Jaumet!**») o les vistoses agulles de cap acolorit. Altres

Coneguda font badalonina que ens recorda els jocs infantils de carrer.

vegades les joguines eren més rudimentàries com els pinyols d'albercoc o els botons que servien per a infinitat de jocs. No podem oblidar la **baldufa**, la protagonista de l'espectacle de destresa, que era llençada amb «tirar de nen» o «tirar de nena» segons la manera i la mà amb què s'efectuava la tirada.

Quan jugàvem al carrer teníem un repertori bastant extens de jocs i sovint inventàvem paraules i expressions apropiades a cada tipus de joc. Si **saltàvem a corda**, per exemple, prèviament feïem els tractes i acordàvem que «**la roba és àngel**», expressió amb la qual volíem dir que si la roba dels vestits fregava la corda, el salt era vàlid; si canviàvem cromos deïem: «**falti, falti**» o «**tengui, tengui**», segons el cas; si una jugada qualsevol no ens semblava justa, discutíem i acabàvem dient «**no m'hi dono**» per tal de no acatar una decisió de la resta dels companys que consideràvem injusta. O si havíem de suportar la presència d'un germanet petit que destorbava el joc, la consentíem dient: «**Bé, ell juga però és de sucre**».

I quan es feia fosc, entràvem a casa i els avis ens explicaven rondalles a la vora del foc.

Voleu una rondalla?

Joan Soler i Amigó

Un gènere literari oblidat en les cendres de l'antiga llar de foc, la rondalla. Una de les més velles espècies de la narrativa popular, transmesa per tradició oral. Un fil de continuïtat remotíssima fins a l'albada de l'home, una xarxa que s'estén sota la capa del sol pobles i pobles arreu, fent un enteixinat indiestriable. La primitiva saviesa, la moral i la

bonhomia, és en la rondalla que l'hem beguda, ja de menuts; i els herois de rondalla i les seves aventures i treballs que recapitulen tota la història llunyana; i les ancestrals litúrgies i rituals i cerimònies, i les fórmules ritmades de màgies, fetilleries i comunes creences; i mites que afloren del cor terrós fins a l'esperit de l'home. El món dels somnis i de les

fretures collectives, l'univers del meravellós i del sobrenatural, els costums arcaics i els vestigis de les vivències més primerenques de la humanitat davant de la natura i la vida i la mort i l'horitzó i el foc i la tempesta.

La rondalla és la veritable rel de la literatura d'un poble, diu el folklorista Joan Amades, com la lletra de les cançons és l'essència de la seva poesia i la tonada la de la seva música. La rondalla, nua de qualsevol influència acadèmica, verge d'eruditismes, obra de creació col·lectiva, esdevé un document científic de primeríssima importància antropològica, tant com ho puguin ser les destrals de pedra tallada o els menhirs o les danses de les coves del Cogul.

La natura s'hi desvetlla, a través de l'animisme, les forces que la fan palpitant: el sol i la lluna, les bèsties, el vent, personificats, o desvetllant-hi follets i nans i genis, la lluita del bé i del mal, bruixeries, encantaments i fades, malediccions i benediccions, objectes màgics. Les escenes són dramatitzades amb una intensa agudesesa, impressionants. Repeticions, rondalles encadenades on cantar i contar tot és u, i tot conjura. Totemisme de les rondalles d'animals, faules i moralitats de quan les bèsties parlaven: la guineu és l'astúcia, i el llop és el sentit del mal, a Catalunya... Vestigis de móns primigenis: el canibalisme dels ogres que sempre senten olor de carn batejada, episodis sagnants, els gegants dels orígens... les sirenes i els obllits, els dracs i les gosadies.

I tota la mitologia escampada pel món, des del Ramaiana hindú, i dels llibres sagrats; la poma o la taronja del jardí de la vida: Noé i Gilgamesh: Ulises i Polifem —«passa tu, que llana tens; passa tu, que també en tens»—. Caront i els inferns en els contes de barquer i el riu; els mites de les abundàncies: tovalles que, en estendre's, paren taula amb menges saboroses, la bóta que sempre raja, la bossa on sempre hi ha cent unces; la catifa voladora, travessia de l'espai i del temps; les esterilitats sobrenaturalment fecundes; els actes de llençament d'objectes: una pedra fa un roquisser; una rosa roja un mar de foc; una pinta, un bosc impenetrable.

Rondallística de la por, de morts apareguts i de dimonis, vagabundatge d'homes tornats bèstia o d'ànimes en pena.

Rondallística de beneïts a qui desencerts i disbarats un rera l'altre els proporcionen fortuna, contalles humorístiques...

Els dualismes de Nostre Senyor i el diable. Les teogonies del Pare Gegantàs, els dimonis constructors de ponts i de monòlits, actius en el malèfic treball de la farga i de les ferreries. Les explicacions mítiques de les tradicions. Les llegendes i els herois populars, del Fort Farell al Gra de Mill, els infants deixats al curs del riu en un cistell, les madrastrès i els complexos profunds, les encarnacions del mal. Els enigmes i les endevinalles com a prova d'intel·ligència. Nombres consagrats en totes les descripcions: el tres, l'harmonia perfecta de les religions dels tres déus; el

set, xifra simbòlica i màgica; el nou, el dotze, el quaranta...

Diu Joan Amades, que la rondallística és com un calidoscopi, que amb un nombre reduït de vidrets de colors diferents produeix un nombre infinit de figures i de jocs, ben diversos de forma i barrejats de colors. Tots els contes conjuguen mites i tradicions, formes i somnis, creences i gestes, arts i meravelles en milers de produccions, sempre conegudes i no obstant emocionants, d'enjòlit i tanmateix de final arquetípic. I alhora, cada conte s'adapta i es transforma en bon nombre de varietats emparentades: s'ha comptat més de quatre-centes variants del conte de la Ventafocs, ja de l'antic Egipte.

Doncs, a Catalunya, com a cada poble i a cada terròs, la rondallística adquireix el seu geni, unes certes estructures, uns estils, unes temàtiques argumentals, unes virtuts peculiars que tots ens els sabem sense que calgui que ningú ens els defineixi. Els nostres contes de la vora del foc no tenen una gran abundor de temes, com poden mostrar rondalles nòrdiques, posem per cas, i el meravellós hi és més aviat pobre: els contes catalans no són «contes de fades», no n'hi tenim, en qualsevol cas, goges encantades a les baumes, o velletes mitjanceres benefactores. El corpus rondallístic català presenta dos arguments principals que van conjugant-se en una munió de variants: la lluita de la força i la feblesa amb el triomf del feble, per la seva astúcia o destresa, per la seva bondat, per

la seva fidelitat o paciència... i les noces d'humil amb poderós havent vençut extraordinàries proves. D'aquests, els de protagonista masculí, lluitant per aconseguir la reialesa o per vèncer un gegant; i els de donzelles que es casen amb prínceps, encantats sota formes d'animal, i així assoleixen el premi al seu servei abnegat, i al seu sacrifici. Un sentit de justícia i d'honradesa emplena les nostres rondalles, la fe i el compliment de la paraula donada hi és pedra de toc, tant en els protagonistes com en els gegants enemics, que igualment s'hi sotmeten.

I els nostres herois, com se diuen? Joan, Pere i Maria, gairebé sempre: Joan de l'Òs, o Pere sense Por, o Pere Xic... però gairebé sempre aquests noms. De vegades ni nom no tenen: el gran, el mitjà i el més petit de tots, en qui sovint recauen les preferències. En d'altres contes, apareixen noms propis: Niranureta, Ventafocs, Patufet, Julivertina, Blancaneu, Cigronet... També els gegants de vegades tenen noms descriptius.

I ara que els hem presentat, ¿per què no ens acostem a la vora de la filosa i ens hi fixem de més a prop? Sovint és matriarcal, la rondallaire, com si la tradició oral fos més patrimoni de dona, continuïtat de la família i també per l'emoció, i la minuciositat de detalls, de descripcions, d'estats d'ànim. Però diu que també els pastors, amb més talent que no instrucció, analfabets força vegades, eren grans contadors de rondalles; com abans ho havien estat joglars i trobadors, o com els

reis tenien els seus rondallaires oficials, i pensem en les mil i una nits, o com l'esclau Isop. Asseguem-nos, però, al voltant del tió, del misteri, en la comunitat antiga. En una cadira baixa, «amb una mà damunt del genoll i al damunt el colze de l'altra i sostenint la testa amb la mà per sota la barba mirant extasiadament el contaire amb gran embadaliment i a voltes amb la boca mig oberta».

«Això era i no era...» o bé l'etern «vet aquí que una vegada...» o «vet aquí que en aquell temps (**in illo tempore**, el temps original)...» que desvetlla reguitzells diversos: «que els ocells tenien dents», o si no: «que les bèsties parlaven / els arbres cantaven / i les pedres caminaven», o també: «dels catorze vents / que set eren bons / i altres set, dolents». O tantes fórmules més: «Rondalla ve / rondalla va / si no és mentida / veritat serà». «Vet aquí que en un racó de món / on tenia nas tothom...». O aquell «heu de saber i entendre, i entendre i saber que una vegada...», o més que n'hi sapigueu.

I ja passem el cancell de la rondalla, entrem en aquest univers que té el seu propi llenguatge, com les seves olors, gairebé, i les seves tonades i els seus colors virolats o perduts, les seves ombres. Les frases versificades o cantades: «potser sí / potser no / potser sí / que n'era jo», o el «cirereta, cireró...», o «anell, anellet / fes el teu fet», o «marimom / porta, obre't... marimom / porta, tanca't», o el conegut «pim, pam / dones, no em xafeu», o aquell altre: «pastoret, bon pastoret / tu que em toques i em remenes / que m'han mort al riu d'arenes / per la flor de panical / per la cama del meu pare / que li feia tant de mal... i tantes altres evocacions.

I maneres de dir, com quan cau i fa xap, o quan menja i fa nyam-nyam, o truca i fa pam-pam. O la cantarella significativa del «camina que caminaràs, camiiiiina que caminaràs...», allà «lluny, lluuuuuuny...», el llumet en el bosc. I les repeticions carregades de dramatisme i d'emoció, fins al desenllaç final de tan variades formes.

«Vet aquí un gos / vet aquí el conte fos / vet aquí un gat / vet aquí el conte acabat», o el «catacric-catacrac / conte acabat», o l'altre «conte contat / ja està acabat», o «conte acabat / si no és mentida / serà veritat». O aquells de «darrera la porta hi ha un fus (o un fust) / s'ha acabat. Amén, Jesús», «darrera la porta hi ha confits / perquè us n'aneu a llepar els dits». O si no, aquell de «...i si no són morts, són vius / i si no són vius, són morts... i al cel ens poguem veure tots...», o «...i qui no s'ho vulgui creure / que ho vagi a veure», o els de «i foren felïços...», o l'altre de «...i van tenir tres fills / a l'un li van posar Joan / a l'altre, Pere / a l'altre, Bernat / i vet aquí el conte acabat».

Vénen i se'n van aquells records, aquelles ombres, aquelles imaginacions, aquell encantat viatge als móns familiarment meravellosos de les rondalles, al món on retrobàvem els nostres pares i els nostres avis romanent-hi ells infants, i encara més llunyans avantpassats. ¿I per què mancarem de seguir trametent les històries contades pels vells de casa? Si les cendres reviscolaven... si les ombres altra vegada dansaven per les parets i el sostre, si retornés el silenci de les vetlles, i el reposat tràfec dels vespres, i el devessall de records, i s'entreobris la porta del «vet aquí que una vegada...» i tornéssim a fressar amb la quitxalla, nens i nenes, els camins de les velles savieses i les set virtuts, i trobéssim l'anell de la felicitat i la clau del jardí de les tres taronges...

recordant en Ramon Miquel i Planes, els quaderns de la Rondalla del Dijous, en Valeri Serra i Boldú, la Lola Anglada, els Contes Russos, en Joan Amades, i especialment en Josep Maria Folch i Torres, en l'any del centenari del seu naixement.

Material extret de FOLKLORE DE CATALUNYA, **Rondallística**, de Joan Amades. Editorial Selecta. Biblioteca Perenne. Barcelona, 1974.

El perquè dels contes als infants

(Homenatge a Gianni Rodari)

Teresa Lleal

Quan el nen és petit, el conte és un instrument ideal per a tenir a la persona gran al seu costat. Molt poques vegades l'adult té temps per jugar amb el nen de la manera que a ell li agradaria, o sigui amb tota dedicació i sense distreure's. Amb el conte és diferent. No està molt clar que quan el nen demana un segon conte estigui veritablement interessat en les seves aventures, pot ser que vulgui continuar aquella situació tranquil·la, que vulgui tenir una estoneta més a la mare al seu costat. El nen no està només interessat pel contingut i per la forma, sinó en la substància de l'expressió, és a dir s'interessa molt més per la veu, pel to, volum, per la modulació, per la música que fa aquella veu.

D'aquesta manera, entra en contacte amb la llengua materna, amb les seves paraules, les seves formes i les seves estructures.

No podrem mai arribar a saber el moment en què un nen escoltant un conte descobreix les relacions que hi ha entre les paraules, l'ús d'un mode verbal, la funció d'una preposició. Però el que sí és cert és que el conte representa una gran informació sobre la llengua. Quan ell s'esforça per entendre una història, s'esforça a la vegada per entendre les paraules amb què està feta aquesta història, estableix analogies entre aquestes paraules, realitza deduccions, precisa el camp d'un significat, els límits d'un sinònim.

Així doncs, el conte li serveix per a construir-se la seva estructura mental, per establir relacions com «jo i els altres», «jo i les coses», «les coses reals, les coses inventades». Li serveix també per a prendre les distàncies en l'espai i en el temps.

S'ha dit moltíssimes vegades que els contes reflecteixen models culturals arcaics i superats, en contrast amb la realitat social que el nen trobarà al créixer. Però això no és veritat si pensem que els contes són pel nen un món a part. No són objectes d'imitació sinó de contemplació. El conte és com un joc.

El nen que ha escoltat molts contes, quan es fa més gran, sis o set anys, quan ja ha superat la fase de les «aventis» amb els seus companys, i ja sap llegir, comença a agafar les primeres lectures d'una manera espontània i motivada. Llegeix perquè vol saber què passarà.

Una intervenció molt activa de la imaginació li és molt necessària. Tot el que va llegint ho ha de reconstruir en la seva imaginació. La ment queda obligada a fer una gran atenció ja que el nen juga més amb la pròpia imaginació que amb la història que viu el personatge del conte.

Generalment aquest contacte entre els nens i els llibres es dona a l'escola. Per tant és importantíssim aquest moment. Si es fa d'una manera creativa i imaginativa, el resultat serà el gust per la lectura, amb el qual no es neix perquè no és un instint. Però si es fa d'una manera burocràtica, si reduïm el llibre a un simple instrument per a fer exercicis escolars (resums, anàlisi, còpia, etc.) naixerà la tècnica de la lectura però no el gust. Els nois sabran llegir, però només llegiran si estan obligats a fer-ho. I quan acabin les seves obligacions es refugiaran en els còmics —encara que puguin llegir unes lectures molt més riques— pot ser només perquè aquests no han passat per l'escola.

La funció creadora de la imaginació pertany a tots els homes, tant al científic i tècnic com als artistes, però també és una condició necessària per a la vida quotidiana. És molt necessari que la impulsem en el nen per allargar els seus horitzons i poder créixer en un ambient ric d'impulsos i estímuls, en totes direccions.

La imaginació del nen estimulada per inventar paraules, aplicarà els seus instruments sobre tots els aspectes de la seva experiència.

Els contes serveixen a la matemàtica, a la poesia, a la música, a la utopia, al compromís polític: en definitiva, a l'home.

Serveixen precisament, perquè sembla que no serveixin per a res. Com la poesia i

la música, com el teatre i l'esport (quan no són un negoci).

Serveixen a l'home complet. Si una societat basada en el mite de la productivitat (i sobre la realitat del benefici) només té necessitat d'homes mutilats —fidels executors, diligents reproductors, dòcils instruments sense voluntat— vol dir que està mal feta i que és necessari canviar-la. Per a canviar-la són necessaris homes creatius, que sàpiguen utilitzar la seva imaginació.

«Creativitat» és sinònim de pensament divergent, que és el mateix que dir capaç de

trencar contínuament els esquemes de l'experiència. És creativa una ment que treballa sempre, sempre disposada a fer preguntes, a descobrir problemes allà on els altres troben respostes satisfactòries, capaç de judicis autònoms i independents. Totes aquestes qualitats es manifesten en el procés creatiu. I aquest procés té un caràcter festiu. Tots podem ser «creatius», si no vivim en una societat repressiva, no estem a dins d'una família repressiva, o no anem a una escola repressiva. Encara és possible una educació cap a la creativitat.

Nois al carrer, vers 1940

Joan Argenté

Baixaven tots els nois amb cèrcols carretera avall, des de l'església voltada pel verd dels desmaís, dalt un petit turó, fins a les primeres cases. Rutllaven els cèrcols conduïts hàbilment per la maneta. La primera habilitat era posar en marxa el cèrcol. El súmmum, posar-lo en marxa i finalment detenir-lo utilitzant només una mà, la que empenya la maneta, i aconseguir amb aquesta peça imprimir el moviment de rotació perquè el cèrcol rutlli o frenar el cèrcol perquè es pari sense caure a terra.

Havien baixat els nois fins a les cases. Moltes vegades. Setmanes. El sol que daura s'havia diluït. Nois amb bufandes. La calçada del carrer era de terra humida. No pas empedrada ni asfaltada. Dins un rectangle traçat sobre la terra fosca cada noi posava un patacò, un símbol del diner: el cartró d'una capsa de cerilles. S'organitzava el flendi. Des d'una ratlla marcada a certa distància del rectangle llançaven els nois, contra els patacons, un objecte pesant i pla: un palet de riera o una peça de metall, i si el llançament era encertat el palet o el metall s'enduia més enllà del rectangle, amb el cop que donava, un botí més o menys profitós de patacons. L'estructura exterior d'una capsa de cerilles servia per guardar, ben encaixonats, els patacons. Ulls de noi, per damunt la bufanda, miraven àvidament els patacons guardats per les mans balbes.

O les bales. A Badalona, de les bales que eren esferes de metall, n'hem dit truques. El botí, per toc, per pam o llançat amb un cop ben donat fora d'un rectangle com de flendi, eren bales més petites, balins, de pedra o terra cuita o, també, patacons. Joc de nois sobre la terra humida. O seca.

O arenosa.

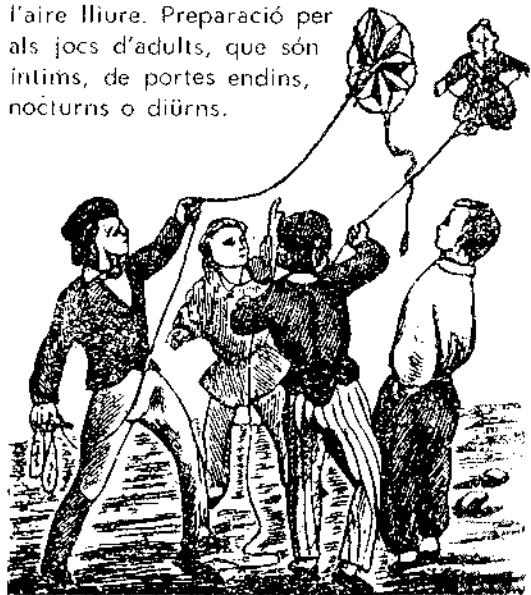
Els nois s'estaven a l'ombra del micaquer o de la palmera gànguil: gànguil, qualificatiu que per a les altes palmeres ha fet perdurable Salvador Espriu. O prop d'un grup dels nostres camacurts bargallons. Feien una renglera de forats gratant la terra, dòcil a oferir sots. Un sot per a cada noi, cada sot al costat de l'altre petit sot. A distància, des d'una ratlla traçada paral·lelament a la renglera de sots, un noi

llançava la pilota de goma vers els forats, vers el sotet. Si la pilota entrava a un sotet el propietari d'aquest només podia salvar-se si ràpidament la recollia, la llançava contra qualsevol altre company i el tocava. Tocat, era eliminat del joc. Ombra i calor.

El sol roent s'havia tornat daurat i benigne. Els nois compraven cordill d'emplomar i perquè no els llisqués, per a ben subjectar-lo entre els dits de la mà, posaven una xapa a un cap. A partir de l'altre cap embolicaven la baldufa. «Gambes!», només. O: «Gambes i gambarelles, qui no s'aparti li trenco les costelles!». La baldufa sortia llançada, rotació i translació, cap a la gran superfície limitada per una circumferència traçada a terra. Moria dins el cercle la baldufa que, havent-hi entrat, no en sortia. Si en sortia, l'habilitat de la mà del noi es mostrava en el ball de la baldufa damunt la pròpia mà, que feia sinuositats fins a projectar la baldufa contra les companyes mortes a fi d'alliberar-les, tot empenyent-les amb el cop que rebien, més ençà de la circumferència.

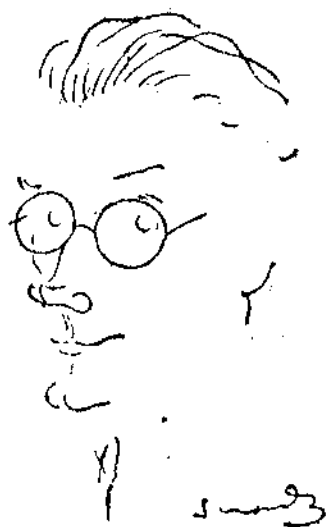
O a denà, pronunciat amb e tancada. «A la una, la mimula. A les dos, el salt del gos. A les tres, saltar i no dir res...».

Tardor, hivern, primavera, estiu, tardor novament, etc. Terra, moviment. Jocs a l'aire lliure. Preparació per als jocs d'adults, que són íntims, de portes endins, nocturns o diürns.

Junceda, il·lustrador

Col·lectiu de Plàstica

Caricatura d'en Josep M.ª Folch i Torres, original d'en Junceda.

Junceda, Joan (Barcelona 1881 - Blanes, Selva 1948) Nom usual del dibuixant *Joan Garcia-Junceda i Supervia*. Col·laborà en nombroses publicacions d'adults i d'infants i il·lustrà centenars de llibres. La seva obra, amplíssima i popular, sobresortí per l'encert expressiu, una extraordinària habilitat tècnica i seguretat artística. Reflecteix les formes de vida de la societat catalana dels tres primers decennis del segle XX a través d'un gran poder de síntesi. Abandonant la seva primera formació, castellana —era fill

d'un militar—, s'integrà plenament en l'esperit d'un poble que es trobava en un moment de recuperació de la seva personalitat. Començà a publicar el 1902 al "Cu-cut!", on hi ha una bona part dels seus acudits polítics: hi publicà la cèlebre caricatura allusiva al *Banquet de la Victòria*†. Col·laborà també als setmanaris nacionalistes "La Tralla", "Metralla", "L'Esteve", "L'Hereu", "El Gall", la "Cuca Fera", "Or i Grana", "La Piula", etc. En el camp infantil, fou un dels principals dibuixants d'"En Patufet", "Violet" i "Esquitx". Treballà sovint per a les publicacions del Foment de Pietat Catalana: les revistes "La Veu de l'Àngel de la Guarda" i "Bon Seny". Il·lustrà les *Pàgines viscudes* de Josep M. Folch i Torres i la majoria d'obres d'aquest escriptor per a les col·leccions "Biblioteca Gentil" i "Biblioteca Patufet". Per la seva fecunditat artística col·laborà en publicacions tan distintes com "De Tots Colors", "Papitu", "Garba", "El Xerraire", "La Revolta", "Marramau!", "La Senyera", "La Veu de Catalunya", "La Publicitat", "El Matí", "Esplai", "D'Ací i d'Allà", "Bella Terra", "Recull", "El Lliri Blanc", "La Campana Catalana", "Cinòpolis", "El Senyor Daixonses - La Senyora Dallonses", "Llegiu-me" i "Fulla Dominicana", entre les catalanes, i "Hojas Selectas", "Lecturas", "El Hogar y la Moda", "Historias y Leyendas" i "Ling-Ling", entre les castellanès. Foren molt divulgades les auques que féu sobre Montserrat i el Tibidabo. Usà els pseudònims *Titella, Jafet, Ribera, Medí, Papassa* i signà també amb l'anagrama de dues jotes unides formant com una nota musical. (Josep M Cadena)

(Text de la Gran Enciclopedia Catalana)

